

Şiddet Doğuran Şiddet: Kimlik Dayatma ve Kimliksizleştirme

Mümine ATA *

Özet: İnsanlar, diğer canlılardan farklı olarak, temel ihtiyaçlarını giderdikten sonra kendilerini tanımlama ve konumlandırma ihtiyacı duyarlar. Bu, onların kimliği olarak belirir.

Günümüzde bireyler, kimlik sanılan toplumsal aidiyetlerin yerine kendisine unutturulan benliği yeniden keşfetmiş ve kimliğinin yeniden inşası ve korunumu için erke ve topluma karşı sınırlarını çizmiştir. Erk ise farklılıkları yönetmenin zor olduğu fikrinden hareketle, toplumsal yapılardan da destek alarak bireyin kimlik inşasına farklı şiddet türleri ile müdahale edip bireye belli bir kimlik dayatma, kimliği diğer kimliklerle aynılaştırıp niteliksiz hale getirerek kimliksizleştirme mücadelesine girişmiştir. Kimlik kavramının hayatiyetinin bilincindeki bireyler, maruz kaldıkları şiddetle mücadele yolları tükendiğinde şiddete karşı şiddetle savunma yoluna başvurmaya başlamışlardır. Bu çalışmada, kimlik ve şiddet kavramları açıklanarak; “Şiddetin kimliğe yönelmesi ne demektir?”, “Şiddet kimliğe ne şekilde müdahale eder?”, “Kimlik kendisine yönelen şiddetten nasıl etkilenir?” ve “Kimlik maruz kaldığı şiddete ne şekilde dönüt verir?” sorularına cevaplar aranmış ve sonuçları sunmak amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Kimlik, kimliksizleştirme, şiddet, birey, toplum.

VIOLENCE BRINGING VIOLENCE: IMPOSING IDENTITY AND DISIDENTIFICATION

Abstract Unlike other living things, humans have the need to identify and position themselves after they meet their basic needs. This appears as their identity.

Today, individuals rediscovered the self, which they were made to forget, instead of the social belonging, which was mistaken for identity, and drew their lines against the power and society for the reconstruction and protection of the identity. However, departing from the idea that managing the diversity is difficult and taking support of the social structures, the power launched a struggle for imposing the individual a certain identity by intruding the identity construction using different types of violence and for disidentification by making the identity unqualified and same with other identities. When the ways of struggling with the exposed violence are over, the individuals, who were aware of the vitality of the concept of identity, resorted to violent defense against violence.

In this study, the concepts of identity and violence were explained, answers were sought for the questions “What does it mean that violence turns towards identity?”, “How does violence intrude identity?”, “How is the identity affected by the violence directed to it?” and “How does the identity respond to the exposed violence?” and results were aimed to be presented.

* Okul Öncesi Öğretmenliği/ İnönü Üniversitesi

Key words: Identity, disidentification, violence, individual, society

1.Giriş

1.1. Kavramsal Temeller: Kimlik

Kimlik kelimesi sözlük anlamıyla “Toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü.” olarak açıklanır. Bu bütün; cinsiyet, ırk, inanç, tarih, coğrafya, toplum vs. gibi pek çok kavramın birleşimi ve fakat tüm bunlardan öte bir olgudur. Çünkü bütün, kendini oluşturan parçaların toplamından farklı bir başka şeydir. Kimlik, hem bireysel hem toplumsal yönleri olan, en az “insan” kavramı kadar karmaşık bir kavramdır ve çoğu zaman “biz” kelimesiyle ifade edilen toplumsal aidiyetlerin ötesinde, parmak izi gibi biricik ve nitelikli farklılıkları içerir. Kimlik böylesine çeşitli öğelerden oluşmuşken onu sadece tek bir ögesine mercek tutmak, kimliği tek öğeden ibaret görmek, o öğeyi yüceltmeye/ kutsallaştırmaya götürür. Bu yaklaşım son derece sağlıksızdır ve ötekiye karşı şiddete yol açar.

20. yüzyıl başlarında dünyanın meselesi sınıflar iken, günümüzde odak, kimlikler üzerinedir. İnsanlık, tarih boyunca belki de ilk kez filozoflar, düşünürler dışında insan toplulukları olarak, kim olduğu sorusuyla meşgul olmuş ve bulduğu cevapları canı pahasına korumaya girişmiştir. Çünkü kimlik, insanı diğer canlılardan ayıran en önemli kavramdır. Dolayısıyla kimliğe yönelen her türlü saldırı aslında bizzat kişinin varlığına yapılmıştır. Kimliğini kaybetmiş insan, vasfını da kaybetmiş sayılacağından kimliği korumak, aslında insana karşı yine “insan”ı savunma girişimidir.

1.2. Kavramsal Temeller: Şiddet

Kimlik sorgusu bu kadar yeniyken “şiddet” tersi şekilde insanlık ile birlikte ortaya çıkmış, insan ile yaşıt bir kavramdır. Doğadaki tüm canlı türlerinin hayatta kalmak için kullandığı savunma ve saldırı içgüdüsel şiddet iken, insan, şiddeti genellikle güçlü olmak, kontrol altına almak ve yok etmek için kullanır. Şiddet, "Saldırganlık, hâkim olmak, yenmek, yönetmek amacı ile güçlü, şiddetli, etkili bir hareket, fiil, işlem: bir işi bozma engelleme, boşa çıkarmaya karşı düşmanca, yaralayıcı, hırpalayıcı veya tahrip edici (yıkıcı, yok edici) amaç taşıyan bir davranıştır (Erten, Ardalı, 1996:143).

2. Olgü

Kimliğe yönelen şiddet ise kimi zaman yanlış inanışlarla beslenen nefret, kimi zaman gücü kaybetme korkusu, kimi zaman da kendi kimlik ve aidiyetlerini diğerinden üstün görme ve gücün/üstünlüğün göstergesi olarak diğerine yaşam şansı tanımama

şeklinde ortaya çıkar. Dolayısıyla üstünlük olgusuna göre şiddet; kimi zaman ırkı, kimi zaman cinsiyet ve cinsel eğilimleri, kimi zaman inançları, kimi zaman da yaşam şeklini hedefine alır. Şiddeti uygulayan taraf; kişi, topluluk veya erk olabilir. Erk tarafından kişi ve topluluklara uygulanabildiği gibi erkten güç alan topluluklar diğer topluluk ve şahıslara şiddet uygulayabilir. Bunlara karşı kişi ve topluluklar kimliklerine saldırı tehdidi hissettiklerinde veya bizzat şiddeti yaşadıklarında erke ve onu temsil eden kişi, kurum ve topluluklara şiddet ile cevap verebilir. Örneğin Türkiye Cumhuriyeti, “Türk, Müslüman ve Sünni” kodlarıyla kurulmuştur. Dolayısıyla kuruluşu itibariyle bu üç kimliğin dışında kalan “ötekiler” ile daima sorun yaşamış; kimi zaman “ötekileştirilen kimlik”in öfkesinin şiddete dönüşmesine şahit olurken, kimi zaman da ötekiye karşı beslenen öfkeyle “hâkim kimlik/ler”in “öteki”ye şiddeti söz konusu olmuş ve bu, ülkedeki şiddet döngüsünü beslemiştir.

Şiddetin kimliğe müdahalesinin ne şekillerde olduğu sorusuna gelecek olursak bunun türlü çeşitleri olduğunu söyleyebiliriz. Şiddet her zaman görünür olmayabilir. En tehlikelisi de gizli olandır. Örneğin kişinin kendisini öteki kılan ırksal özelliklerini, cinsel eğilimlerini, inancını ve siyasal tercihlerini gizlemesi, cinsiyet özelliklerini bastırması, kabul görmek için hâkim kimliğe bürünmeye çalışması gizil şiddetin sonuçlarındandır. Kimi zaman bu gizil şiddet dayanılmaz hale gelir. Kişi veya topluluklar bir dereceye kadar şikâyetlerini siyaset ve sanatın dallarıyla ifade etmeye çalışırlar. Fakat şiddetin dozu dayanılmaz boyutlara geldiğinde kişi veya topluluklar varlıklarını tehdit altında hissettiklerinde şiddete başvururlar. Bu çoğunlukla eğitimsiz kişi veya kitlelerde görülebilen bir tepki iken ülkemizde ve dünyada entelektüel kesimin de şiddet eylemlerinde yer aldığı görülmektedir. Şiddet eylemlerinin amacı, barışçıl eylemlerle durdurulamayan şiddetin, duyurulamayan çılgınlığın, kitle iletişim araçları aracılığıyla kitlelere duyurulması da olabilmektedir.

3. Sonuç ve Çözüm Önerileri

Yüzlerce insan fotoğraflarına tek tek bakılırsa farklılıklar görülecektir. Fakat tüm o fotoğrafların geneline bakıldığında görülecek tek bir şey vardır: İnsan. Dünya’daki yedi milyar insanla ortak bir kimliği taşıyoruz: İnsan kimliğini.

Farklılıklar doğanın kendisinde vardır. Tek tipleşmek, tek bir nota çıkarmak, tek renkten ibaret olmak, uygun adım yürümek varlığın doğasına aykırıdır. Doğada bir kaos vardır ve bu, düzenin kendisidir. Tanrının varlığına inanan insanlar için tek kimlilik talebi aslında tanrıya ve koyduğu düzene karşı çıkıp onu kendi bakışına göre tanzim etmek

demek olacakken, tanrının varlığına inanmayan bir insan için de doğanın işleyişine, kendi içindeki mükemmel kaos düzenine müdahale etmek demek olacaktır. İlki inancına göre zalim olurken ikincisi temel düzene müdahale ettiği için zalimdir. Kimlik insanın tüm varlığıdır. Buna kastetmek, varlığına kastetmek olacağından can almakla eş anlamdadır.

Bu yanlış bakışın ve yanlış tutumların değişmesi elbette öncelikle eğitim ile mümkündür. Eğitim ise bunu devlet politikası olarak çoğunlukçu değil çoğulcu bakış açısını öğreterek kazandırabilir. Bunun yanında “tahammül etmek” mânâsında kullanılan “hoşgörü” kelimesinin yerini “anlayış” almalı ve işe kavramları doğru kullanmakla başlanmalıdır. Siyaset ve sivil toplum, karşıtlıkları kışkırtarak sorun üretme yerine asgari müştereklerde buluşarak çözüm üretmelidir. Medyanın dili iyileştirilmeli, şiddet doğuracak hedef göstermelerden uzak tutulmalıdır. Hukuk ve emniyet güçleri sınıfsal, siyasal ve diğer hiçbir farklılığı baz almadan herkese eşit davranmalıdır. Her türlü işte, özellikle devlet kurumlarında liyakat usulüne uyularak işe alımlar ve kıdemler düzenlenmeli, toplumun her kesiminden insanın kimliğini gizlemede, bastırmadan, dönüştürmeden, maskeleyen kendini ülkenin paryası değil, aslî unsuru olarak görebilmesinin önündeki engellerin kaldırılması için dört koldan mücadele verilmelidir. Kendini özgür hissedip asıl kimliğiyle her alanda var olabildiğini gören birey, bulunduğu güven ortamı ve hissettiği huzurla hem şahsı hem toplumu için daha faydalı işler yapacak, olumlu üretimi artacaktır.

Kaynakça

- Erten, Y, Ardalı, C.** (1996) "Saldırganlık, Şiddet ve Terörün Psikososyal Yapıları", Cogito, YKY, Sayı: 6-7, s. 51-65. İstanbul.
- Ertürk, Selahattin (1978) Diktacı.

Özsaygı Oluşumunda Koşula Bağlı Tutumun Şiddetle İlişkisinin İncelenmesi

Yasemin Özlem Nur CANDAN*

Özeti: Çocukluğundan itibaren “daha uslu olma, daha çalışkan olma, ödevini yapma” gibi belli şartlar üzerinden saygı ve yakınlık gören birey, koşullu saygı (conditional regard) ile yetişmektedir. Bu şekilde yetişen birey, kendi değerini bu koşulların sağlanması üzerinden değerlendirecektir. Koşullu saygı üzerinde temellenen özsaygı kırılmandır. Yani, kişinin özsaygısı, kendisine yönelik olumsuz değerlendirmelere karşı çok hassastır.

Özsaygısı koşul üzerine kurulmuş bireyler, kendileriyle ilgili olumsuz bir tepkiyle karşılaşmalarında bunu kendilerine karşı bir tehdit olarak algılayabilir. Özsaygısı yüksek kişilerde özsaygının kırılman olması, özdeğerlendirmeleri ile çatışan bir tutum gösteren muhataplarla karşılaşmaları halinde kişinin saldırgan davranışlar sergilemesine neden olabilir.

Bu çalışmada koşullu saygı ile kırılman özsaygının oluşma süreci, kırılman özsaygının tehdit edildiği durumlar, bireyin özsaygısına bağlı olarak benimseyeceği tutumlar, bu durumların yol açabileceği muhtemel sorunlar, çocuk yetiştirirken koşullu saygıya alternatif tutumlar üzerinde durulacaktır. Toplumdaki birçok şiddet vakasını anlamada kırılman yüksek özsaygının temelini ve yol açtığı diğer durumları anlamak faydalı olacaktır. Şiddete yol açan bu mefhumu anlamak, çocuk yetiştirmedeki tutum değişiklikleriyle, gelecek nesilleri şiddete yönelmekten korumayı sağlayabilir.

Anahtar kelimeler: kırılman yüksek özsaygı, özsaygı, şiddet, koşullu saygı

Abstract: Being raised by parental conditional regard, one can appraise himself or herself, depending on the conditions. Self-esteem that depends on conditional regard may be fragile. It means that it is sensitive to negative feedbacks.

People whose self-esteem is based on conditions may accept negative feedback as a threat. If people with high self-esteem have fragile self-esteem at the same time, they may express violent behaviors toward the source of negative appraisal toward themselves.

This paper aims to explain the process of self-esteem development based on parental conditional regard, situations that threat ego, attitudes that one internalize depending on self-esteem, problems that may arise because of self-esteem, and alternative attitudes that should be expressed while raising children. It is important to understand the base of fragile self-esteem and the situations that it leads for understanding violent cases. Grasping the concept may be beneficial for preventing future generations from violence via attitude changes.

Key-words: fragile high self-esteem, self-esteem, violence, conditional regard

* Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Psikoloji - Lisans

Giriş

Özsaygı (self-esteem), gösterdiği bazı özelliklere bağlı olarak şiddete yol açma potansiyeline sahiptir. Bu çalışmada özsaygı, kırılabilir özsaygı (fragile self-esteem), koşullu özsaygı (contingent self-esteem) kavramları açıklanıp özsaygı oluşumunu etkileyen ebeveynsel koşullu saygı faktörü (parental conditional regard) üzerinde durulacaktır. Devamında, özsaygının hangi durumlarda kişiyi şiddete yöneltebileceği ve bunu önlemek için çocuk ile nasıl bir iletişim kurulması gerektiği konusunda önerilerde bulunulacaktır.

Özsaygı kavramı, kişinin kendisini çeşitli faktörler (örn. beceriler) üzerinden nasıl değerlendirdiği ile ilişkilidir ve bu olumlu ya da olumsuz yönde olabilir (Brown, 2014). Affektif Model, özsaygıyı açıklarken iki faktörü vurgular. İlki, özsaygının merkezinde koşulsuz ait olma ve yeterlik duygusu olmasıdır. İkincisi ise bir temel görevi görmesi bakımından erken yaşam deneyimlerinin, özellikle ebeveyn-çocuk etkileşiminin, bu duyguları etkilemesidir (Brown, 2014).

Thomas ve Raj tarafından (1985) yapılan çalışmada özsaygı öncülü faktörler incelenmiştir. Aile uyumluluğu, fiziksel imkanlar ve ebeveynlikte kullanılan yöntemlerin özsaygıyı etkilemede belirleyici bir rolü olduğu saptanmıştır.

Özsaygı ve Ebeveyn Tutumu İlişkisi

Roger (1957) koşulsuz olumlu saygıyı (unconditional positive regard), kabulün hiçbir şarta bağlı olmaması, kişinin istenmeyen davranışlar sergilemesinde dahi onu bunlardan bağımsız olarak sevme ve kabullenme olarak tarif eder. “Şunu yaparsan seni severim.” gibi ifadelerin kullanılmadığı bir ilişki olduğunu söyler. Çocuğun belli davranışlar sergilemesine bağlı olarak ebeveyninin çocuğuna sevgi ve yakınlık göstermesi ise ebeveynsel koşullu saygıdır (Assor, Roth ve Deci, 2004). Çocuğun özsaygı istikrarı üzerinde aile içi tecrübeler büyük bir öneme sahiptir (Kernis ve Waschull, 1995).

Ebeveynlerin çocuklarına koşullu saygı göstermesi, çocuklara belli koşullar üzerinden değerlendirilip sevildikleri mesajını vereceğinden, çocukların üzerinde belli davranışları uygulamaya yönelik baskıya sebep olabilir (Assor, Roth ve Deci, 2004). Kısa süreli tatmine, başarısızlık sonrası utanmaya, özsaygıda dalgalanmalara, düşük özsaygıya ve yetersiz kalan baş etme becerilerine, ebeveynler tarafından kabullenilmemiş olma hissine neden olan “algılanan ebeveynsel koşula bağlı saygı (perceived parental conditional regard)”, etkisini sonraki nesillerde de gösterebilir (Assor, Roth ve Deci, 2004). “Ebeveynsel koşullu saygı çocuğun ebeveynlerinin beklentilerini gerçekleştirmesine bağlı olacağı için” (Assor, Kanat-Maymon ve Roth, 2014:214) bunun özsaygının koşullu

olmasına yol açabileceği düşünülebilir. “Ebeveynsel koşullu saygı mükemmeliyetçilikle pozitif, öznel iyi oluş (subjective well-being) ve özsaygı ile olumsuz ilişki içindedir.” (Mendi ve Eldeleklioğlu, 2016:1276).

Üniversite öğrencilerinin katılımcı olarak kabul edildiği bir çalışmada, algılanan ebeveynlik, özgünlük (authenticity), koşullu özdeğer (contingent self-worth), içselleştirilmiş saldırganlık (internalized aggression) üzerine yapılan bir çalışmada, ebeveynin psikolojik kontrolünün (anne-babaların çocuğun duygu ve düşüncelerini kontrol etmeye yönelik tutumu) özgünlükle ters ilişkiye sahip olduğu, düşük özgünlüğün kişinin kendisine yüksek ve koşullu bir değer biçmesi ile, koşullu özdeğerin de içselleştirilmiş saldırganlıkla pozitif ilişki içerisinde olduğu tespit edilmiştir (McCormick, Turner ve Foster, 2015).

Kernis, Brown ve Brody (2000) çocuklarda kırılğan özsaygı ve ebeveyn-çocuk iletişimi ilişkisini inceledikleri çalışmada özsaygı istikrarı ve çocukların ebeveynleri ile olan ilişkilerini nasıl algıladıkları arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Araştırmacıların tanımlarına göre, özsaygı seviyesi (self-esteem level) kişinin genel olarak kendinden duyduğu memnuniyeti ve kendine verdiği değeri ifade ederken, özsaygı istikrarı (self-esteem stability) ise kısa dönemde özsaygıda görülen değişim miktarı ile ilgilidir. Erken dönem aile ilişkilerinin çocuğun özsaygı istikrarını belirleyebilmesi nedeniyle araştırmacılar bu konuyu ele almıştır. Çalışmada dört nokta ele alınmıştır. Bunlar, 1) ebeveynin dilinin aşağılayıcı ve eleştirel olması, 2) suçlayıcı ya da psikolojik olarak kontrol eden nitelikte olması, 3) anne-babaların çocuklarından memnun olduklarını ne dereceye kadar ve nasıl gösterdiklerine yönelik çocuğun algısı ve 4) ebeveynlerin sorun çözerken çocuklarıyla bağlantılı olarak nasıl bir yöntem benimsedikleridir (örn. çocuğun sunacağı katkıyı kabul etme ya da reddetme). Sonuç olarak, daha istikrarsız ve düşük özsaygıya sahip olan çocukların; babalarının yüksek derecede eleştirel ve suçlayıcı bir dile sahip, aşağılayıcı isim takan (tembel, aptal gibi), ve kontrol etme yöntemi olarak da sevgiden yoksun bırakan (love withdrawal) bir tutuma sahip olduğunu algılayan çocuklar olduğu görülmektedir.

Assor, Kanat-Maymon ve Roth (2014) ebeveynsel koşullu olumlu saygının bir koşula bağlı olarak çocuğa verilmesi nedeniyle, yani koşuldan bağımsız olarak da çocuğun değerli olduğunu hissettirmede için, olumlu geribildirimden farklı olduğunu ifade eder. Araştırmacılar, ebeveynsel koşullu olumlu saygının psikolojik kontrolden de farklı olduğunu, ebeveynsel koşullu olumlu saygının koşula bağlı olarak hem olumlu hem

olumsuz yaptırımlarının olması, psikolojik kontrolün ise olumsuz yaptırımlar (suçlanma gibi) ile ilişkili olması prensibi üzerinden anlatır.

Koşullara Bağlı Özsaygı ve Kırılğan Özsaygı

Başarılı olmaya çalışarak ve başarısızlıktan kaçınarak insanların özsaygılarını koruma ve yükseltmeye yönelik tutumları olduğunu ifade eden Crocker (2002) özsaygının, bağlı olduğu durumlardaki başarı ya da başarısızlığa göre artış ya da azalış gösterdiğini belirtir. Bu da, özsaygı durumlara bağlı olarak değişebileceği için kişinin depresif belirtilere yatkınlığını da artırabilir (Crocker, 2002). Araştırmacı bu durumu koşullu benlik (contingent self) kavramı ile açıklar.

Çalışmanın devamında kendilik değerinin farklı davranışlar üzerindeki etkisinden bahseden Crocker (2002), kişinin kendiliğiyle ilişkili durumlarda başarılı olmak adına uyumsuz davranışlarda bulunabileceğini söyler. Zorbalığı da güç kavramıyla ilişkilendirilen kendiliğin yol açabileceği bir sorun olarak örnek verir.

Crocker (2002), özsaygının istikrarı konusunda da, kişi kendisiyle ya da kendi değeriyle ilişkilendirdiği bir durumda başarılı olamazsa, bu durumu değiştirmek yerine o durumda başarılı olmak için yeni teşebbüslerde bulunacağını söyler. Bunun da özsaygıda, sonrasında depresyona yol açma ihtimali de olan, değişimlere sebep olacağını ifade eder.

Kernis (2003)'e göre koşullu özsaygıya sahip kişiler başarılarına ve başkalarının kendilerini nasıl değerlendirdiklerine odaklanır, bu nedenle kendilerine yönelik olumlu duyguları geçerli kılmak adına, ulaşacak hedefler belirleyip buna ulaşma durumuna göre kendilerini değerlendirirler. Bu nedenle kötü performans göstermeleri kendilerini değersiz hissetmelerine sebep olabilir. Kernis (2003) özsaygının yüksek olmasının belli bir başarıya bağlı olmasından dolayı, koşullu özsaygının aynı zamanda kırılğan olduğunu söyler. Kişiler başarısızlıkla karşılaştığında özsaygılarını savunmak adına bahane üretebilir ya da başkalarına suç atfedebilir, bu çabalar işe yaramadığı takdirde özsaygılarında düşüş görülebilir (Crocker ve Knight, 2005).

Koşullara Bağlı Özsaygı ve Kırılğan Özsaygının Şiddet ile İlişkisi

Koşullara bağlı ve kırılğan özsaygının şiddete yönelmede nasıl etkisi olduğunu inceleyen birçok araştırma mevcuttur. Bauimester, Smart ve Boden (1996) özdeğerlendirme (self-appraisal) ve kişilerarası şiddet üzerine alanda yapılmış çalışmaları inceleyerek egonun tehdit edilmesi durumunda yüksek özsaygının kişiyi şiddete yöneltebileceğini tespit etmiştir. Bunun temel sebebi, kişinin kendisini olumlu değerlendirdiğinin, kendilerini olumsuz olarak değerlendiren dolayısıyla kendilerine yönelik

olumlu değerlendirmeye çatışan başka bir görüşle karşılaştığında bundan rahatsız olmasıdır (Baumeister, Smart ve Boden, 1996). İnsanlar kendilerine yönelik olumlu değerlendirmeyi olumsuz bir yönde değiştirmeyi tercih etmedikleri için, bunu egolarına bir tehdit olarak yorumlar (Baumeister, Smart ve Boden, 1996). Yüksek özsaygıları kendilerini başarısız olacaklarını düşünmekten alıkoyduğu için de kendi kendilerini değerlendirmelerine meydan okuyan durumlarda yer alırlar (Baumeister, Smart ve Boden, 1996). Araştırmacıların ifade ettiklerine göre, özdeğerlendirmenin ne kadar olumlu olduğu, başkasının değerlendirmesini yetersiz bulunuşunu etkiler ve istikrarsız özdeğerlendirme insanların olumsuz geribildirimle karşı hassas ve savunmacı olmalarına yol açabilir.

Baumeister, Bushman, ve Campbell (2000), düşük özsaygının saldırganlığa sebep olduğu yönündeki genel kabulün aksini gösteren çalışmaların olduğunu ifade ederek, “tehdit edilmiş benlik (threatened egotism)” kavramı üzerinden özsaygı ve saldırganlık ilişkisinin daha iyi anlaşılacağını ifade eder. “Tehdit edilmiş benlik” kavramı, kişinin özsaygısının muhatabı tarafından zarara uğradığına inanması nedeniyle saldırganlığa sebep olma durumudur (Baumeister, Bushman, ve Campbell (2000)). Tehdit edilmiş benlik, şu şekilde açıklanabilir (Baumeister, Smart ve Boden, 1996); kişinin kendine yönelik olumlu değerlendirmesinin istikrarsız ve yüksek olması, dışsal bir kaynaktan gelen aksi yönde bir değerlendirmeye çatışır. Kişi, bu farklı değerlendirmeyi kabul edip kendi kendini değerlendirişini düşürmeye yönelebilir. Bu da kendine yönelik olumsuz duygular oluşmasına sebep olabilir. Bunun sonucunda kişi geri çekilir. Bunun yanı sıra, kişi bu farklı değerlendirmeyi reddedip kendi kendini olumlu değerlendirişini devam ettirebilir ve tehdidi oluşturan kaynağa karşı olumsuz duygular besleyip şiddete yönelebilir. Baumeister, Bushman, ve Campbell (2000)’nin çalışması, şiddete başvuran erkeklerin kendilerine dönük olumlu görüş ve üstünlük hissini başkası tarafından sorgulanmasına karşılık olarak saldırganlaştığını ifade ederek devam eder. Düşük özsaygının saldırganlığa sebep olmazken aynı şekilde yüksek özsaygının da doğrudan saldırganlığa sebep olmadığını, durumun kişinin özsaygısının istikrarlılığı ile ilişkili olduğunu belirtir. Özsaygının istikrarı, koşullara bağlı olarak değişkenlik göstermemesine bağlıdır (Baumeister, Bushman, ve Campbell (2000)). Araştırmacılar literatürde narsizmin de yüksek ve istikrarsız özsaygı ile ilişkili olduğunun tespit edildiğini belirterek, narsizmin kışkırtma durumunda saldırganlığa yol açabilecek bir risk faktörü olarak ele alınmasının gerektiğini ifade eder.

Sonuç

Yapılan araştırmalar doğrultusunda, ebeveynin çocuğundan belli davranışlar göstermesi yönünde bir beklenti içinde olması, çocuk üzerinde kendi değerinin bu davranışlar üzerinden belirlendiğine dair algı oluşturur denilebilir. Yani, çocuk kendisinin sadece kendisi olarak da değerli olduğunu hissetmez. Bu da özsaygısı üzerinde koşula bağlı değişimlere yol açar.

Eğer yüksek özsaygı aynı zamanda kırılgan ve koşula bağlı ise kişi olumsuz değerlendirme ile karşılaştığında bunu kendisine yönelik bir tehdit olarak algılamaya daha meyilli olur. Bu kişi, kendisine yönelik olumlu olmayan herhangi bir değerlendirmeyi, kendisine yönelik bir saygısızlık gibi algılar. Kişinin kendine yönelik yapmış olduğu değerlendirmeyi değiştirmeye çok gönüllü olmaması bu durumda etkilidir. Söz konusu olumsuz değerlendirmede bir yanlışı var mı bunu kontrol etmek yerine karşıdaki kişinin değerlendirmesini yersiz bulur (Bauimester, Smart ve Boden, 1996). İmkani bulunduğu durumda da bu tutumu düşmanca davranışlara dönüşebilir.

Ebeveynlerin çocuklarına koşulsuz olarak saygı ve yakınlık göstermesi, çocuğun şartlar ne olursa olsun değerli olduğunu hissetmesi için gereklidir. Aksi takdirde kişi, özellikle özsaygısı yüksekse, ilerleyen dönemlerde istikrarsız ve koşullu özsaygının bir sonucu olarak şiddete yönelmeye açık duruma gelebilir. Çocuktan talep edilen ve olumlu olarak değerlendirilen davranışların çocuğa benimsetilmesi niyetiyle (Assor, Kanat-Maymon ve Roth, 2014) benimsenen tutumların (ebeveynsel koşullu olumlu saygı) ve kullanılan dilin ilettiği mesajın nasıl olduğunun farkında olmak çocuk yetiştirirken çocuk üzerinde etkisi olan kişiler için gereklidir. Bu farkındalığın oluşması için de düzenlenecek seminerlerle (Mendi ve Eldeleklioğlu, 2016), gazete yazıları ile vb. kitlelere ulaşmayı sağlayan araçlarla bilgilendirme yapmak faydalı olabilir.

Anne-babalar çocukları ile iletişim kurduğunda çocuklarına duydukları sevginin ve saygının her türlü koşuldun (örn. derslerdeki başarı, yaramazlık yapmama vb.) bağımsız olduğunu çocuklarına hissettirmelidir. Bir davranışı benimsetmek için koşullu saygı yöntemini kullanmaktan kaçınmalıdır. Şartlar ne olursa olsun çocuğa ihtiyaç duyduğu yakınlığı göstermelidir. Bu tutumun, çocuğun özdeğerlendirmesini şartlara bağlamayacağı, dolayısıyla özdeğerinin tehdit edileceği durumlara izin vermeyeceği umulur.

Kaynakça

Assor, A., Roth, G., ve Deci, E. L. (2004). The Emotional Costs of Parents' Regard: A Self-Determination Theory Analysis. *Journal of Personality*, 72, 47-88.

- Assor A., Kanat-Maymon Y., Roth G. (2014). Parental Conditional Regard: Psychological Costs and Antecedents. In: Weinstein N. (eds) Human Motivation and Interpersonal Relationships. (pp. 215-237) Springer, Dordrecht.
- Baumeister, R. F., Bushman, B. J., ve Campbell, W. K. (2000). Self-Esteem, Narcissism, and Aggression: Does Violence Result From Low Self-Esteem or From Threatened Egotism? *Current Directions in Psychological Science*, 9, 26-29.
- Baumeister, R., Smart, L., ve Boden, J. (1996). Relation of threatened egotism to violence and aggression: The dark side of high self-esteem. *Psychological Review*, 103, 5-33.
- Brown, J. (2014). *The Self*. New York: Psychology Press.
- Crocker, J. (2002). Contingencies of Self-Worth: Implications for Self-Regulation and Psychological Vulnerability, *Self and Identity*, 1:2, 143-149.
- Crocker, J. ve Knight, K. M. (2005). Contingencies of Self-Worth. *Current Directions in Psychological Science*, 14, 200-203.
- Kernis, M. H. (2003). Toward a conceptualization of optimal self-esteem. Target Article. *Psychological Inquiry*, 14, 1-26.
- Kernis, M. H, ve Waschull, S. B. (1995). The Interactive Roles Of Stability And Level Of Self-Esteem: Research and Theory. *Advances in Experimental Social Psychology*, 27, 93-141.
- Kernis, M. H., Brown, A. C., ve Brody, G. H. (2000). Fragile Self-Esteem in Children and Its Associations With Perceived Patterns of Parent-Child Communication. *Journal of Personality*, 68, 225-252.
- McCormick, W. H., Turner, L., A., ve Foster, J. D. (2015). A model of perceived parenting, authenticity, contingent self-worth and internalized aggression among college students. *Personality and Individual Differences*, 86, 504-508.
- Mendi, E., ve Eldeleklioğlu, J. (2016). Parental Conditional Regard, Subjective Well-Being and Self-Esteem: The Mediating Role of Perfectionism. *Psychology*, 7, 1276-1295.
- Rogers, C. R. (1957). The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of Consulting Psychology*, 21 (2), 95-103.
- Thomas, I., Sam, H., ve Raj, S. (1985). A Factor Analytical Study on the Antecedents of Self-Esteem. *Psychological Studies*, 30, 97-101.